

Ek.3.Çözümlü Örnekler

Örnek:(2,11),(3,14),(5,21),(6,23),(7,27) ve (8,34) noktaları için $f(x)=Ax+B$ en küçük kareler doğrusunu ve ortalama,etkin,maksimum hatayı bulun.

Çözüm:

k	x_k	y_k	x_k^2	$x_k \cdot y_k$
1	2	11	4	22
2	3	14	9	42
3	5	21	25	105
4	6	23	36	138
5	7	27	49	189
6	8	34	64	272
+	31	130	187	768

$$6/ \quad 187A + 31B = 768$$

$$\frac{-31}{1122A + 186B = 4608} \rightarrow B = \frac{130 - 31A}{6}$$

$$-961A - 186B = -4030$$

$$161A = 578$$

$$A = 3,590 \rightarrow B = \frac{130 - 31(3,59)}{6} = 3,118$$

$$f(x) = Ax_k + B \rightarrow f(x) = 3,59x_k + 3,118$$

$f(x_k)$	y_k	$ e_k $	e_k^2
$3,59 \cdot 2 + 3,118 = 10,298$	11	0,702	0,492
$3,59 \cdot 3 + 3,118 = 13,888$	14	0,112	0,012
$3,59 \cdot 5 + 3,118 = 21,068$	21	0,068	0,004
$3,59 \cdot 6 + 3,118 = 24,658$	23	1,658	2,748
$3,59 \cdot 7 + 3,118 = 28,248$	27	1,248	1,557
$3,59 \cdot 8 + 3,118 = 31,838$	34	2,162	4,674
+	5,95	9,487	

$$E_{\infty}(f) = \max |e_k| = 2,162$$

$$E_1(f) = \frac{1}{6} \cdot \sum |e_k| = \frac{5,95}{6} = 0,991$$

$$E_2(f) = \sqrt{\frac{1}{6} \sum e_k^2} = \sqrt{\frac{9,487}{6}} = 1,257$$

Örnek: $\int_2^8 \ln x \cdot dx$ integralini $h=1$ seçerek yamuk ve simpson yöntemiyle bulunuz..

Çözüm:

x	2	3	4	5	6	7	8
$y = \ln x$	0,693	1,098	1,386	1,609	1,791	1,945	2,079

$\Delta x = 1$

Yamuk Metodu:

$$A \cong \Delta x \left(\frac{y_1 + y_7}{2} + y_2 + y_3 + \dots + y_6 \right) \cong \Delta x \left(\frac{0,693 + 2,079}{2} + 1,098 + 1,386 + \dots + 1,945 \right) = 1,386 + 7,829 = 9,215br^2$$

Simpson Metodu:

$$A \cong \frac{\Delta x}{3} (y_1 + 4y_2 + 2y_3 + 4y_4 + 2y_5 + 4y_6 + y_7) = \frac{1}{3} (0,693 + 2,079 + 4(1,098 + 1,609 + 1,945) + 2(1,386 + 1,791))$$

$$A \cong \frac{1}{3} (2,772 + 18,608 + 6,354) = \frac{27,734}{3} = 9,244br^2$$

Örnek: $A = \begin{pmatrix} 2 & -1 & 0 \\ 2 & 2 & -3 \\ 4 & 0 & -2 \end{pmatrix}$ matrisinin özdeğer ve özvektörleri nedir.

Çözüm:

$$\begin{vmatrix} 2-\lambda & -1 & 0 \\ 0 & 2-\lambda & 0 \\ 4 & 0 & 1-\lambda \end{vmatrix} = 0$$

$$\begin{aligned} P(\lambda) &= (2-\lambda)[(2-\lambda)(1-\lambda)] + 1[(0-0)] + 0 = 0 \\ &= (2-\lambda)[2-2\lambda-\lambda+\lambda^2] = 0 \\ &= 2\lambda^2 - 6\lambda + 4 - \lambda^3 + 3\lambda^2 - 2\lambda = 0 \\ &= -\lambda^3 + 5\lambda^2 - 8\lambda + 4 = 0 \\ &= \lambda^3 - 5\lambda^2 + 8\lambda - 4 = 0 \end{aligned}$$

$$\begin{array}{c|ccc} & 1 & -5 & 8 & 4 \\ 1 & & 1 & -4 & 4 \\ \hline & 1 & -4 & 4 & 0 \end{array}$$

$\lambda = 1$ için sağlanır (Çarpanlardan biri bu nedenle $(\lambda - 1)$ 'dir.)

$$\lambda^2 - 4\lambda + 4 = 0 \longrightarrow (\lambda - 1)(\lambda - 2)(\lambda - 2) = 0$$

$$\lambda_1 = 1 \quad \lambda_{2,3} = 2$$

$\lambda = 1$ için

$$\begin{pmatrix} 1 & -1 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 4 & 0 & 0 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$\begin{aligned} x_1 - x_2 &= 0 \longrightarrow x_1 = x_2 \\ x_3 &= 0 \\ 4x_1 &= 0 \longrightarrow x_1 = 0 \end{aligned} \quad x^{(1)} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$\lambda_{2,3} = 2$ için

$$\begin{pmatrix} 0 & -1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 4 & 0 & -1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$$

$$\begin{aligned} -x_2 &= 0 \longrightarrow x_2 = 0 \\ 4x_1 &= x_3 \end{aligned} \quad x^{(2)} = x^{(3)} = \begin{pmatrix} x_1 \\ 0 \\ 4x_1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 4 \end{pmatrix}$$

Örnek: 44, 69, 96, 125, 156, 192, 224, 261, 300, 341, 384 okunuşunda hatalı terimi bulup hatayı düzeltiniz.

Çözüm:

y	Δy	$\Delta^2 y$	$\Delta^3 y$	$\Delta^4 y$
44				
	25			
69		2		
	27		0	
96		2		0
	29		0	
125		2		3
	31		3	
156		5		-12
	36		-9	
192		-4		18
	32		9	
224		5		-12
	37		-3	
261		2		3
	39		0	
300		2		0
	41		0	
341		2		
	43			
384				

$$\alpha = 3$$

$$\text{Doğru Terim} = 192 - 3 = 189$$

Özdeğer ve Özvektörler

$(A)_{n \times n}$ 'lık bir kare matris ve \mathbf{X} , n -boyutlu bir vektör olsun. $\mathbf{Y} = \mathbf{A}\mathbf{X}$, n -boyutlu uzaydan kendi içine bir lineer dönüşüm olarak göz önüne alınabilir. Biz; $\mathbf{A}\mathbf{X} = \lambda \mathbf{I}\mathbf{X}$ şartını sağlayan \mathbf{X} vektörleri kompleks sayılardan ibarettir.

Tanım.3.11: A bir kare matris olmak üzere;

$AX=\lambda IX$ özelliğindeki sıfır olmayan X vektörüne **özvektör** (A'nın), λ değerine de A'nın **özdeğeri** denir. $(A-\lambda I)X=0$ denkleminin aşikar çözümden başka çözümlerinin olması için gerek ve yeter şart **$\det (A-\lambda I)=0$** olmasıdır. Özdeğer problemlerini çözmek için bir metot yukarıdaki determinanttan λ özdeğeri bulunarak her bir özdeğere karşı gelen özvektörleri belirlemektir. Bu nedenle yukarıdaki determinant açıldığında n. dereceden bir polinom elde edilir ki bu polinoma **karakteristik polinom** denir. Bundan dolayı A matrisinin en çok n tane özdeğeri olur.

Örnek.8: $A = \begin{pmatrix} 3 & -1 & 0 \\ -1 & 2 & -1 \\ 0 & -1 & 3 \end{pmatrix}$ matrisinin özdeğer ve özvektörlerini bulunuz?

Çözüm: $\det(A - \lambda I) = 0$

$$\begin{vmatrix} 3-\lambda & -1 & 0 \\ -1 & 2-\lambda & -1 \\ 0 & -1 & 3-\lambda \end{vmatrix} = -\lambda^3 + 8\lambda^2 - 19\lambda + 12 = -(\lambda-1)(\lambda-3)(\lambda-4) = 0$$

denklemden $\lambda=1, \lambda=3, \lambda=4$ olur.

$$\Rightarrow \lambda=1 \text{ için; } 2x_1 - x_2 = 0$$

$$-x_1 + x_2 - x_3 = 0$$

$$-x_2 + 2x_3 = 0$$

$$\left. \begin{array}{l} 2x_1 = x_2 \\ 2x_3 = x_2 \end{array} \right\} x_2 = a \quad x^{(1)} = (a, 2a, a) = a(1, 2, 1)$$

$$\Rightarrow \lambda=3 \text{ için; } x^{(2)} = (b, 0, -b) = b(1, 0, -1)$$

$$\Rightarrow \lambda=4 \text{ için; } x^{(3)} = (c, -1, 1)$$

$$\det[V_1, V_2, V_3] = \begin{vmatrix} a & b & c \\ 2a & 0 & -c \\ a & -b & c \end{vmatrix} = -6abc$$

2.3.1. A matrisinin tanımlılığı: $n \times n$ 'lik bir A matrisinin tanımlılığını belirlemek için aşağıdaki test uygulanır.

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & a_{nn} \end{bmatrix} \text{ olsun. A'nın uzanan alt matrisleri ;}$$

$n \times n$

$$p(\lambda) = (-2-\lambda)[(-2-\lambda)^2-1]=0 \text{ ise } p(\lambda) = -\lambda^3 - 6\lambda^2 - 11\lambda - 6 = 0 \text{ olur.}$$

$p(-\lambda) = \lambda^3 - 6\lambda^2 + 11\lambda - 6 = 0$ 'dır (3 tane negatif kök vardır , fonksiyon konkavdır yani x_0 noktası maksimum noktasıdır)

Örnek : $f(x,y)=x^2-4xy+y^2$ fonksiyonunun ekstremumlarını ve konveks yada konkavlığını inceleyin.

Çözüm:

1)Gerek şart: $\nabla f(x) = 0$ olmalıdır

$$\frac{\partial f}{\partial x} = 2x-4y=0, \quad \frac{\partial f}{\partial y} = -4x+2y=0$$

Buradan; $x=0, y=0$ olduğu görülür. $x_0=(0,0)$ sabit noktadır.

$$\mathbf{2)Yeter şart:} Hf(x_0) = \begin{bmatrix} f_{xx} & f_{xy} \\ f_{yx} & f_{yy} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2 & -4 \\ -4 & 2 \end{bmatrix}$$

$$H_1=[2] \text{ ise } \det H_1=2>0$$

$$H_2 = \begin{bmatrix} 2 & -4 \\ -4 & 2 \end{bmatrix} \text{ ise } \det H_2 = -12<0$$

H_f tanımsız olduğundan f fonksiyonu ne konveks nede konkavdır, x_0 büküm noktasıdır.

2. yol : $\det (H - \lambda I) = 0$

$$\begin{vmatrix} -2 & -4 \\ -4 & 2 \end{vmatrix} - \lambda \begin{vmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{vmatrix} = \begin{vmatrix} 2-\lambda & -4 \\ -4 & 2-\lambda \end{vmatrix} = 0$$

$$p(\lambda) = (2-\lambda)^2 - 16 = \lambda^2 - 4\lambda - 12 = 0$$

$$p(-\lambda) = \lambda^2 + 4\lambda - 12 = 0 \quad \lambda \text{ 'ların bir kısmı pozitif bir kısmı negatif olduğundan büküm noktasıdır.}$$

Örnek: $f(x,y,z)=4x^2-6y^2-2xy+3xz-2y-4yz+1$ fonksiyonunun ekstremumlarını bulunuz

Çözüm:Gerek Şart: $\nabla f(x) = 0$ olmalıdır.Buna göre;

$$f_x = 8x-2y+3z=0$$

$$f_y = -12y-2x-4z-2=0$$

$$f_z = 3x-4y=0 \text{ olup buradan } x_0(-6/7, -9/14, 13/7) \text{ bulunur.}$$

Yeter şart : $f_{xx}=-2, f_{xy}=3, f_{yy}=-12, f_{yz}=-4, f_{zz}=0$ olup Hessian matrisi;

$$H = \begin{bmatrix} 8 & -2 & 3 \\ -2 & -12 & -4 \\ 3 & -4 & 0 \end{bmatrix} \text{ elde edilir.}$$

$$\mathbf{1.test :} \det [8] = 8 > 0 \text{ ve } \det \begin{bmatrix} 8 & -2 \\ -2 & -12 \end{bmatrix} = -100 < 0 \quad (H_f(x) \text{ tanımsız , } x_0 \text{ büküm noktası , fonksiyon ne}$$

konveks ne de konkavdır)

$$\mathbf{2.test :} \det (A - \lambda I) = 0$$

$$\begin{bmatrix} 8 & -2 & 3 \\ -2 & -12 & -4 \\ 3 & 4 & 0 \end{bmatrix} - \lambda \begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} = 0 \Rightarrow \begin{bmatrix} 8-\lambda & -2 & 3 \\ -2 & -12-\lambda & -4 \\ 3 & -4 & -\lambda \end{bmatrix} = 0 \text{ ise buradan şu bulunur;}$$

$$p(\lambda) = -\lambda^3 - 4\lambda^2 + 67\lambda + 28 = 0 \Rightarrow p(-\lambda) = \lambda^3 - 4\lambda^2 - 67\lambda + 28 = 0$$

üç negatif kök varsa negatif tanımlı , 3 pozitif kök varsa pozitif tanımlı bunun dışında tanımsızdır.

Örnek:(-1,10) (0,9) (1,7) (2,5) (3,4) (5,0) (4,3) (6,-1) noktalarının en küçük kareler doğrusunu bulunuz.

Çözüm:

k	x _k	y _k	x _k ²	x _k ·y _k
0	-1	10	1	-10
1	0	9	0	0
2	1	7	1	7
3	2	5	4	10
4	3	4	9	12
5	4	3	16	12
6	5	0	25	0
7	6	-1	36	-6
	20	37	92	25

$$20A + 8B = 37$$

$$92A + 20B = 25$$

$$20A + 8B = 37$$

$$\hline y = -1,6x + 8,6$$

$$y = Ax + B$$

$$\left(\sum_{k=1}^8 x_k^2 \right) A + \left(\sum_{k=1}^8 x_k \right) B = \sum_{k=1}^8 x_k y_k$$

$$92A + 20B = 25$$

$$\left(\sum_{k=1}^8 x_k \right) A + NB = \sum_{k=1}^8 y_k$$

Örnek.1:(-1,10)(0,9)(1,7)(2,5)(3,4)(4,3)(5,0) ve (6,-1) noktalarına karşılık gelen f(x)=8,6-1,6x lineer yaklaşımı için E₁(f),E₂(f), E_∞(f) hatalarını bulunuz.

Çözüm:

x _k	Y _k	f(x _k)=8,6-1,6x _k	e _k	e _k ²
-1	10	10,2	0,2	0,04
0	9	8,6	0,4	0,16
1	7	7	0	0,00
2	5	5,4	0,4	0,16
3	4	3,8	0,2	0,04
4	3	2,2	0,8	0,64
5	0	8,6	0,6	0,36
6	-1	-1	0	0
			2,6	1,4

$$E_{\infty}(f)=\max|f(x_k)-y_k|$$

$$E_{\infty}(f)=\max\{0,2;0,4;0,4;0,2;0,1;6\}$$

$$E_{\infty}(f)=0,8$$

$$E_1(f) = \frac{1}{N} \sum_{k=1}^N |f(x_k) - y_k| = \frac{1}{8} \cdot 2,6 = 0,325$$

$$E_2(f) = \left[\frac{1}{N} \sum_{k=1}^N |f(x_k) - y_k|^2 \right]^{\frac{1}{2}} = \left[\frac{1}{8} \sum_{k=1}^8 1,40 \right]^{\frac{1}{2}} = \left(\frac{1,4}{8} \right)^{\frac{1}{2}} = 0,41833$$

4.4.3. Lagrange İnterpolasyon Polinom Hatası

$$f(x) - P_n(x) = R_n(x)$$

$$|R_n(x)| \leq M_{n+1}(\alpha; \beta) \frac{|A_{n+1}(x)|}{(n+1)!}$$

$$M_{n+1}(\alpha; \beta) = \max |f^{(n+1)}(x)|$$

α ve β sırasıyla x_m ve x gibi $(n+2)$ tane noktaları büyüğü ve küçüğüdür.

Örnek.3:

x	2	3	4
y	0,6931	1,0986	1,3863

x düğüm noktasına karşılık $f(x)=\ln x$ fonksiyonunun değerleri bulunmuş bu fonksiyonun;

a) Lagrange interpolasyon hatasını bulunuz.

b) $x=2,5$ interpolasyon hatasını bulunuz.

Çözüm:

a) $a_0 + a_1x + a_2x^2$

$$P_2(x) = 0,6931 \cdot \frac{(x-3) \cdot (x-4)}{(2-3) \cdot (2-4)} + 1,0986 \cdot \frac{(x-2) \cdot (x-4)}{(3-2) \cdot (3-4)} + 1,3863 \cdot \frac{(x-2) \cdot (x-3)}{(4-2) \cdot (4-3)}$$

$$P_2(x) = a_0 + a_1x + a_2x^2$$

b) $R_2(2,5) = ?$

$$|R_2(2,5)| \leq M_{2+1}(2;4) \frac{|A_3(2,5)|}{3!}$$

α β düğümler için en küçük ve en büyük değer.

$$|R_2(2,5)| \leq M_3(2;4) \frac{|A_3(2,5)|}{3!}$$

x değeri 2,5 x_0, x_1, x_2 düğüm noktalar A_3 değeri (-) bulunmaz..

$$A_{n+1}x = (x - x_0)(x - x_1)(x - x_2) \dots (x - x_n)$$

$$A_3(2,5) = |(2,5 - 2)(2,5 - 3)(2,5 - 4)| = 0,375$$

$$|R_2(2,5)| \leq \frac{1}{4} \cdot \frac{0,375}{3!} = 0,0156$$

4.5. Newton İnterpolasyon Polinomlar

$x_0, x_1, x_2, \dots, x_n$ gibi eşit aralıklı noktalarına karşın $y_0=f(x_0), \dots, y_n=f(x_n)$ değerlerinin bilindiğini varsayalım bu $n+1$ noktadan n . dereceden bir polinom;

$P_n(x) = a_0 + a_1(x-x_0) + \dots + a_n(x-x_0)(x-x_1)\dots(x-x_{n-1})$ ifade etmeye çalışacağız.

Öyle ki bu polinomda

$P_n(x_0)=y_0$; $P_n(x_1)=y_1$;.....; $P_n(x_n)=y_n$ ‘dir.

Bu değerler * ifadesinde yerine yazılırsa bilinmeyen a_0, a_1, \dots, a_n katsayıları hesaplanabilir.

$$P_n(x_0)=a_0 \Rightarrow a_0=y_0$$

$$P_n(x_1)=a_0+a_1(x-x_0)$$

Newton interpolasyon polinomu sadece eşit aralıklı olduğu zaman kullanılabilir.

$$x_1-x_0=x_2-x_1=\dots=x_n-x_{n-1}=h$$

$$P_n(x_1)=a_0+a_1(x-x_0)$$

$$\underbrace{\hspace{1cm}}_h$$

$$y_1=y_0+a_1.h$$

$$\frac{y_1 - y_0}{h} = a_1$$

$$y_1 - y_0 = \Delta y_0$$

$$a_0 = y_0$$

$$a_1 = \frac{\Delta y_0}{h}$$

⋮

$$a_n = \frac{\Delta^n y_0}{n! h^n} \quad (h = 0, 1, 2, \dots)$$

Herhangi bir x değerine interpolasyon hatası

$$|R_n(x)| \leq M_{n+1}(\alpha; \beta) \frac{|A_{n+1}(x)|}{(n+1)!} \quad (\alpha \leq x \leq \beta)$$

$$M_{n+1}(\alpha; \beta) = \max |f^{(n+1)}(x)|$$

Hata=Gerçek Değer-Hesaplanan Değer

Örnek.4: X 'in 2,3,4,5 değerlerine karşılık fonksiyonun $f(x)=\ln x$ değeri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

a) Newton interpolasyon polinomu bulunuz.

b) $X=3,5$ için interpolasyon polinom katsayısını bulunuz.

x	2	3	4	5
y	0,6931	1,0986	1,3863	1,6094

Çözüm:**a)**

x	y	Δy	$\Delta^2 y$	$\Delta^3 y$
2	0,6931			
3	1,0986	0,4055		
4	1,3863	0,2867	-0,1178	
5	1,6094	0,2231	-0,0646	0,05321

Bu tabloda a_n değerlerini yazabilmek için;

$$P_3(x) = a_0 + a_1 \cdot (x - x_0) + a_2 \cdot (x - x_0) \cdot (x - x_1) + a_3 \cdot (x - x_0) \cdot (x - x_1) \cdot (x - x_2)$$

$$a_0 = y_0 = 0,6931 \quad h = 1$$

$$a_1 = \frac{\Delta y_0}{h} = \frac{0,4055}{1} = 0,4055$$

$$a_1 = \frac{\Delta^2 y_0}{2!h^2} = \frac{-0,1178}{2!}$$

$$a_2 = \frac{\Delta^3 y_0}{3!h^3} = \frac{-0,0932}{3!}$$

$$P_3(x) = 0,6931 + 0,4055(x - 2) + \frac{0,1178}{2}(x - 2)(x - 3) + \frac{0,0532}{6}(x - 2)(x - 3)(x - 4)$$

b)

$$|R_n(x)| \leq M_{n+1}(\alpha; \beta) \frac{|A_{n+1}(x)|}{(n+1)!}$$

$$|R_3(3,5)| \leq M_4(2;5) \frac{|A_4(3,5)|}{(4)!}$$

$$M_4(2;5) = \max |f'''(x)|$$

$$(\ln x)''' = \frac{3}{x^4} = \frac{3}{8}$$

$$A_4(3,5) = ((3,5-2) \dots (3,5-6)) = 0,5625$$

$$|R_3(3,5)| \leq \frac{3}{8} \cdot \frac{0,5625}{(4)!} = 0,0088$$

Hata = Gerçek Değer - Hesaplanan Değer

$$= \ln 3,5 - P_3(3,5) = -0,0024$$

Hata bulunan interpolasyon hatasından daha küçüktür.